

МАЦЮК Микола Миколайович,
Київський інститут Національної гвардії
України

КОРУПЦІЯ В ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНАХ: ПРИЧИНИ, ПРОЯВИ ТА ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ

Корупція у правоохоронних органах є гострою та актуальною проблемою сучасного українського суспільства. Вона суттєво підриває довіру громадян до державних інституцій, погіршує якість правоохоронної діяльності та загрожує стабільності й безпеці держави. У зв'язку з цим, ґрунтовне дослідження причин, специфіки проявів корупції та визначення ефективних засобів протидії цьому негативному явищу є важливим науковим завданням.

Серед ключових причин поширення корупції в правоохоронних органах України визначається кілька основних факторів. За дослідженнями Бондаренка О.С., одним з основних чинників є недостатнє фінансове забезпечення правоохоронців, що штовхає їх до пошуку додаткових незаконних доходів [1, с. 446-447]. Автор наголошує, що низький рівень грошового забезпечення та відсутність належних соціальних гарантій підштовхують працівників до корупційних дій. Шинкаренко Н.В. акцентує увагу на тому, що кадрова політика в правоохоронних органах є критично слабкою: не проводиться належна перевірка кандидатів, що дозволяє особам із сумнівною репутацією отримувати доступ до влади [2, с. 8-9]. Як наслідок – зростає кількість внутрішніх порушень, конфліктів інтересів та змов. Подібну думку висловлює і Федішин Т.О., яка вказує, що відсутність механізмів запобігання ризикам на етапі набору кадрів дозволяє системно відтворювати корупційні практики в органах правопорядку [5, с. 36-38]. Низький рівень правової культури, брак фахової підготовки з антикорупційного законодавства та нечітке розмежування повноважень також створюють передумови для правопорушень. У публікації ВО «Укрдержліспроєкт» вказано, що без чітких правил поведінки та прозорих

процедур службовці починають діяти за принципом особистої вигоди, що фактично є «вихідною точкою» більшості корупційних практик [6].

Прояви корупції у правоохоронній системі охоплюють як класичні види (хабарництво, зловживання службовим становищем), так і складні схеми змови та покривання злочинів. Бондаренко О.С. зазначає, що найчастіше корупція проявляється у вигляді вимагання неправомірної вигоди за вирішення справ, припинення слідчих дій або уникнення відповідальності [1, с. 448]. На думку Шинкаренка Н.В., типові випадки включають фальсифікацію протоколів, маніпулювання доказами, затягування розслідувань або умисне закриття справ через особисту зацікавленість [2, с. 10-11]. Івасенко С.М. наголошує, що правоохоронці нерідко вступають у системні домовленості з організованими злочинними угрупованнями, забезпечуючи їм «дах» за фінансову винагороду [3, с. 99]. Виявити такі злочини надзвичайно складно через «кругову поруку», закритість інформації та відсутність механізмів внутрішнього контролю [4]. Це підтверджується і у матеріалах Шостого апеляційного адміністративного суду, де зазначається, що корупція в силових структурах є найменш задокументованою, однак найнебезпечнішою за впливом на державу [7].

Ефективна протидія корупції вимагає міждисциплінарного підходу: правового, кадрового, організаційного та освітнього. Бондаренко О.С. обґрунтовує необхідність комплексного реформування системи оплати праці – конкурентна заробітна плата та соціальні гарантії можуть зменшити залежність працівників від корупційних доходів [1, с. 448]. Шинкаренко Н.В. рекомендує створення незалежних інституцій внутрішнього нагляду, які будуть мати повноваження для автономного розслідування фактів зловживань без втручання керівництва [2, с. 13]. Лише посилення контролю за процедурою службових розслідувань, веденням обліку інцидентів та застосуванням індикаторів ризику дасть змогу виявляти латентні форми корупції [4]. Федішин Т.О. акцентує увагу на важливості правової просвіти та формування етичних норм поведінки у середовищі службовців. Вона вказує на необхідність упровадження програм з антикорупційної етики в освітніх закладах та на практиці в підрозділах

[5, с. 59-61]. Інформаційна прозорість та співпраця з громадськістю, зокрема шляхом відкриття каналів для подачі анонімних звернень, антикорупційних платформ та захисту викривачів – усе це рекомендовано як невід’ємна складова державної антикорупційної політики [6; 7].

Корупція у правоохоронних органах є системним і глибоко вкоріненим явищем, яке не можна подолати точковими або поверхневими заходами. Вона проникає у всі рівні організаційної структури, починаючи від звичайних дільничних і завершуючи вищим керівництвом, створюючи середовище взаємної кругової поруки та недовіри. Аналіз опрацьованих джерел свідчить, що причини цього явища мають як соціально-економічний, так і організаційно-правовий характер. Необхідно розглядати проблему не лише через призму низьких зарплат, а й як наслідок відсутності прозорих конкурсних процедур, неефективного внутрішнього контролю та безкарності порушників.

Окрему увагу слід приділити формуванню нової етики правоохоронця, яка ґрунтується не лише на законі, але й на особистій відповідальності, цінностях служіння суспільству та нетерпимості до будь-яких проявів корупції. Саме з цього має починатися модернізація системи - не з репресій, а з переосмислення функцій і місця правоохоронних органів у правовій державі. Держава має забезпечити не лише достатній рівень соціального захисту правоохоронців, але й ефективну інституційну систему протидії корупції, яка б працювала незалежно від політичної волі керівництва. Це означає зміни у системі звітності, підзвітності, впровадження цифрових рішень для мінімізації людського чинника, удосконалення добору кадрів, стимулювання викривачів і тісну співпрацю з громадянським суспільством.

Лише за таких умов можливо не просто знизити рівень корупції у правоохоронних органах, а й змінити суспільне уявлення про саму суть служби: від сили – до відповідальності, від впливу – до підзвітності, від ієрархії – до ефективності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бондаренко О. С. Корупція у правоохоронних органах: причини та система заходів протидії / О. С. Бондаренко // Актуальні проблеми політики. – 2023. – Вип. 79. – С. 446.
2. Шинкаренко Н. В. Причини виникнення корупції в органах Національної поліції України : навч. посіб. / Н. В. Шинкаренко. – Харків: Харківський нац. ун-т внутр. справ, 2021. – 14 с.
3. Івасенко С. М. Організаційно-управлінські засади протидії корупції в правоохоронних органах / С. М. Івасенко // Публічне управління та адміністрування в Україні. – 2022. – Вип. 31. – С. 96–103.
4. Антикорупційна політика в Україні : навч. посіб. / Нац. акад. внутр. справ. – Київ, [б. в.], [рік невідомий]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://arm.navs.edu.ua/books/atikorruption/lectures/lecture_1.html (дата звернення: 02.04.2025).
5. Федішин Т. О. Теоретично-правові аспекти протидії корупції в Україні : магістер. роб. / Т. О. Федішин. – Тернопіль: Західноукр. нац. ун-т, 2022. – 90 с.
6. Що таке корупція та якою вона буває?: інформац. матеріал // ВО «УКРДЕРЖЛІСПРОЕКТ». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lisproekt.gov.ua/zapobigannja-korupciji/subjektam-deklaruvannja-vo-ukrderzhlisproekt/shcho-take-korupcija-ta-jakoju-vona-buvaje/shcho-take-korupcija-ta-jakoju-vona-buvaje> (дата звернення: 02.04.2025).
7. Про деякі аспекти протидії корупції в Україні : аналіт. стаття // Шостий апеляційний адміністративний суд. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://baas.gov.ua/ua/proekty/articles/b/564-pro-deyaki-aspekti-protidiji-koruptsiji-v-ukrajini.html>.